

Ірина Омельченко
*Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
старший науковий співробітник
відділу психолого-педагогічного супроводу дітей
з особливими потребами*

НАЯВНІСТЬ ФЕНОМЕНУ УЛЮБЛЕНОЇ ІГРАШКИ З ПОЗИЦІЇ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються результати емпіричного дослідження наявності феномену улюбленої іграшки у батьків, які виховують дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Ключові слова: *дошкільники із затримкою психічного розвитку, батьки, феномен улюбленої іграшки.*

Актуальність дослідження. Максимальне розширення простору спілкування дитини сприяє «олюдненню» всього навколишнього рукотворного (предметного) та природного середовищ. Це «олюднення» є основою наділення предметного та природного середовищ ціннісними значеннями. Речі, предмети включаються в простір спілкування дитини, але при цьому вони виступають не у власне матеріальному об'єктивному бутті, а як суб'єктивовані, що стали носіями цінностей, і саме цим підтвердили власне право бути включеними в систему людського спілкування. В процесі розвитку образу *Я* у дитини відбувається «олюднення» предметів зовнішнього середовища. Крім того, в процесі комунікативної діяльності дитини з об'єктами зовнішнього середовища за типом їх «олюднення» відбувається «винос» дитиною на дані об'єкти власної душі, переживань, внутрішнього світу. Фактично, в уявленні дитини про внутрішній світ улюбленої іграшки ми бачимо картину її власного життя, досвіду. В даному випадку ми маємо справу з екстеріоризаційною

ідентифікацією (В. Мухіна) [2], при якій власні почуття, мотиви переносяться на *Іншого*. Дитина не просто вірить у те, що улюблена іграшка має певні риси й переживає певні почуття, але вона впевнена в тому, що сама конструює образ партнера зі спілкування, проектує власні думки та почуття, бажання на «модель» (О. Васіна, 2006) [1].

Дослідження психологічного змісту феномену улюбленої іграшки дозволили О. Васіній (2006) розробити її визначення – це індивідуально-значущий об'єкт гармонійного контакту дитини, який виступає для неї «суб'єктом», ідеальним партнером зі спілкування в особливого роду взаєминах і одночасно є засобом психічного розвитку дитини, зокрема, розвитку її самоусвідомлення та усвідомлення *Іншого* [1].

Мета статті. Розкрити результати емпіричного дослідження феномену улюбленої іграшки шляхом опитування батьків, які виховують дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. В результаті власного емпіричного дослідження ми отримали наступні результати за певними показниками. *Показник наявність феномену улюбленої іграшки.* По-перше, більшість батьків, які виховують дітей із затримкою психічного розвитку (далі ЗПР) середнього 91,8 % та старшого 65,9 % дошкільного віку ствердно відповіли на запитання анкети щодо існування феномена улюбленої іграшки, і 81 % батьків, які виховують дітей середнього дошкільного віку із типовим психофізичним розвитком (далі ТПР) (ЕГБ 2), і 88,3 % батьків, які виховують дітей старшого дошкільного віку із ТПР (ЕГБ 4) дали позитивну відповідь на зазначене питання анкети. Не було виявлено достовірних відмінностей між групами ЕГБ 1 і ЕГБ 2 за показником наявність феномену улюбленої іграшки $U_{\text{емп}}=2200,000$ при $p = ,058$ та навпаки було виявлено достовірні відмінності в ЕГБ 3 і ЕГБ 4 $U_{\text{емп}}=2048,000$ при $p = ,002$) [3, с. 368].

Показник тип улюбленої іграшки. По-друге, цікаві результати були отримані на друге запитання анкети. Так, наприклад на думку батьків у дітей середнього 90,6 % та старшого 51,1 % дошкільного віку із ЗПР переважають

образні іграшки, і лише в 9,4 % дітей середнього дошкільного віку із ЗПР зафіксовані в перевазі технічні іграшки, а в 48,9 % дітей старшого дошкільного віку із ЗПР переважають технічні іграшки, і взагалі відсутні в арсеналі іграшки-головоломки.

У 50 % дітей із ТПР середнього дошкільного віку (ЕГБ 2) зафіксоване переважання образних іграшок і в 39,7 % цих дітей спостерігається інтерес до технічних іграшок, і лише в 10,3 % зафіксовано цікавість до іграшок-головоломок. У 58,3 % дітей із ТПР у старшому дошкільному віці виявлено інтерес до технічних іграшок, і лише в 41,7 % цих дітей зафіксовано інтерес до образних іграшок.

Серед образних іграшок батьки називали м'які іграшки (ведмедик Барні, кінь із рюкзаком, енот), ляльки (робот, динозавр, ляльки з іменем, солдатик, персонаж мультфільму) та інші. Технічні іграшки представлені – машинками, танками, потягами, автотреком, іграшковим автомобільним кермом та іншими видами іграшок. Іграшки-головоломки презентовані в основному конструктором LEGO та іншими конструкторами, картонними пазлами. Було виявлено достовірні відмінності між групами ЕГБ 1 і ЕГБ 2 за показником тип улюбленої іграшки $U_{\text{емп}} 1520,500$ при $p = ,000$ та не виявлено достовірних відмінностей в ЕГБ 3 і ЕГБ 4 $U_{\text{емп}} 2327,500$ при $p = ,178$) [3, с. 369].

Показник наявності ідентифікації з улюбленою іграшкою. Епізод прихильності до улюбленої іграшки відображений у відповідях батьків на третє запитання анкети. Більшість відповідей на це запитання поділилась між двома категоріями – інтеграція іграшки в повсякденне життя (спілкування, сон, харчування) дитини та формуванням ігрової компетенції у дітей. У середньому дошкільному віці у 57,6 % дітей із ЗПР переважає інтеграція іграшки в повсякденне життя, і навпаки в старшому дошкільному віці у 59 % дітей із ЗПР іграшка сприяє формуванню ігрової компетенції. Схожі відповіді дали батьки, які виховують дітей із ТПР, які окреслили, що у 70,7 % дітей у середньому та у 78,3 % дітей у старшому дошкільному віці улюблена іграшка сприяє формуванню ігрової компетенції. Серед відповідей, які відображають

інтеграцію іграшки у повсякденне життя варто відзначити наступні: «Сон із іграшкою», «Бере з собою на прогулянки, в дитячий садочок», «Катає на колясці, обіймає і спить із іграшкою». Інші типи відповідей засвідчують формування ігрової компетенції у дітей: «Вигадує моделі ракет, літаків, дуже емоційно грається», «Подобається гратися машинками на трекові, влаштовує перегони, імітує аварії», «Співає пісні, грає на музичних інструментах». Було виявлено достовірні відмінності між групами ЕГБ 1 і ЕГБ 2 за показником наявності ідентифікації з улюбленою іграшкою $U_{\text{емп}} 1766,500$ при $p = ,001$ та в ЕГБ 3 і ЕГБ 4 $U_{\text{емп}} 2132,000$ при $p = ,015$) [3, с. 370].

Показник функціональне призначення іграшки. Призначення улюбленої іграшки було з'ясоване у відповідях батьків на четверте запитання анкети. У 50,6 % дітей із ЗПР середнього та 43,2 % старшого дошкільного віку на першій сходинці дорослі виділили необхідність улюбленої іграшки для розвитку психічних процесів; на другому місці в рейтингу батьків у 20 % дітей середнього дошкільного віку із ЗПР виділена доречність улюбленої іграшки для формування характеру, особистості та самовираження, а для 25 % дітей старшого дошкільного віку із ЗПР дорослі означили необхідність улюбленої іграшки як друга та партнера.

Доречно відзначити, що батьки, які виховують дітей із ТПР вказують на наявність об'єкта прихильності та окреслюють його призначення для своєї дитини. В рейтингу батьків, які виховують дітей із ТПР середнього дошкільного віку на першому місці 41,4 % знаходиться моделювання взаємодії з *Іншим* у соціумі; друге місце 31,1 % посідає іграшка як друг та партнер; третє місце 17,2 % належить розвитку психічних процесів з допомогою улюбленої іграшки, а на четвертому місці 10,3 % знаходиться формування характеру, особистості та самовираження. Рейтинг переваг батьків, які виховують дітей із ТПР старшого дошкільного віку на першому та другому місці 28,3 % і 31,7 % містить майже рівноцінні позиції – іграшка як друг та партнер і розвиток психічних процесів за допомогою іграшки. На третьому місці в переліку призначення улюбленої іграшки знаходиться у 25 % дітей – моделювання

взаємодії з *Іншим* у соціумі, а на четвертому – у 15 % дітей формування характеру, особистості та самовираження.

Серед відповідей, які висвітлюють призначення іграшки варто зазначити різні типи, так наприклад, за типом «модельовання взаємодії з *Іншим* у соціумі» батьки дали наступні відповіді: «Для модельовання взаємин з товаришами, в родині й суспільстві», «Модельовання ігрових ситуацій, для розвитку спілкування з іншими дітьми, зокрема з братиком», «Щоб розвивати стосунки між дитиною та дорослими через ляльку»; за типом «іграшка як друг та партнер» дорослі дали такі відповіді: «Іграшка є другом, до якого дитина звикла з народження», «Це його друг і він із ним спить»; за типом «розвиток психічних процесів» батьки надали наступні відповіді: «Іграшка для розвитку уваги, пильності та спостереження», «Для того щоб гратися і розвиватися»; за типом «формування характеру, особистості та самовираження» дорослі констатували про наступне: «Для формування якостей характеру: постійності та відповідальності», «Самовираження та формування особистості», «Для формування прихильності та прив'язаності, цінності особистих речей». Було виявлено достовірні відмінності між групами ЕГБ 1 і ЕГБ 2 за показником функціональне призначення улюбленої іграшки з позиції дорослого $U_{\text{емп}} 1497,000$ при $p = ,000$ та в ЕГБ 3 і ЕГБ 4 $U_{\text{емп}} 2210,000$ при $p = ,079$) [3, с. 371].

Висновки. Таким чином, проводячи якісний аналіз результатів анкетування дорослих, ми можемо говорити про ідентичні тенденції у відповідях: по-перше, про констатацію об'єкта прихильності, особливого ставлення до нього, єдиного життєвого простору з улюбленою іграшкою, інтеграцію іграшки в повсякденне життя дитини, спілкування із нею; по-друге, варто зазначити, що у виборі дорослих в пріоритеті не лише спілкування дитини з улюбленою іграшкою, а й ігрова діяльність. Відтак, можна констатувати наявність позитивного ставлення батьків до даного феномена та варто відзначити його розвиваючу роль, яку вони підкреслили.

Література:

1. Васина Е. Н. Отраженное Я в структуре самосознания: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Москва: Институт Психологии РАН, 2006. 22 с.
2. Мухина В. С. Игрушка как средство психического развития ребенка. Вопросы психологии. 1988. №2. С.123–128.
3. Омельченко І.М. Комунікативна діяльність дошкільників із затримкою психічного розвитку: теорія і феноменологія: монографія; Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. Полтава: ТОВ „Фірма „Техсервіс“, 2018. 498 с.